

Inhoud

DEEL 1
Theorie taal, lezen, TOS, leesstoornissen, dyslexie

DEEL 2
TOS: Diagnostiek en aanpak van technisch lezen en spellen

DEEL 3
TOS: Diagnostiek en aanpak van begrijpend lezen

MASTERCLASS

Dubbel diagnose
TOS & leesstoornissen/dyslexie:
the state of the art

1

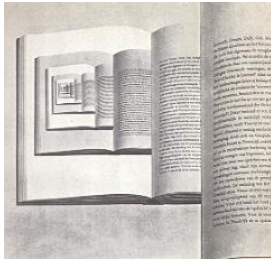
1

Wetenschappelijk onderzoek TOS & technisch lezen/spellen

Kinderen met TOS met problemen in fonologische vaardigheden, woordenschat en/of syntaxis ontwikkelen vaker lees- en/of spellingsproblemen

Veel kinderen met TOS hebben een zwakke benoemsnelheid, waardoor zij een verhoogd risico op lees- en/of spellingsproblemen hebben

Benoemsnelheid is ook een goede voorspeller van spellingsvaardigheid

Bishop & Adams 2001, Pennington & Bishop 2009, Sénéchal et al. 2012, de Bree & Zijlstra 2018, Ghesquière & Zink 2010

2

2

Diagnostiek TOS & technisch lezen/spellen

Bij TOS vaak problemen met:

- Verkeerde uitspraak van klanken
- Fonologische verwerking (fonologisch/fonemisch bewustzijn)
- Klank-teken koppeling (auditief naar visueel)
- Letterkennis (visueel naar auditief)

Diagnostiek moet inzicht geven in de fonologische vaardigheden en de oorzaak van de lees- en/of spellingsproblemen

K
E
N
T
R
A
L
I
S

3

3

Diagnostiek TOS & technisch lezen/spellen

Vaardigheden voor technisch lezen:

- Accuratesse van klanken, woorden, zinnen en verhalen
- Benoemselheid (automatiseren)

K
E
N
T
R
A
L
I
S

4

4

Diagnostiek TOS & technisch lezen/spellen

CELF Preschool-2-NL

- Fonologisch bewustzijn
- Observatieschaal ontluikende geletterdheid

CELF-4-NL

- Fonologisch bewustzijn

Toetspakket beginnende geletterdheid

- fonemische analyse en synthese
- letterkennis
- woordenschat
- het snel ophalen en benoemen van cijfers en letters (benoemsnelheid)

Continu Benoemen & Woorden lezen (CB&WL)

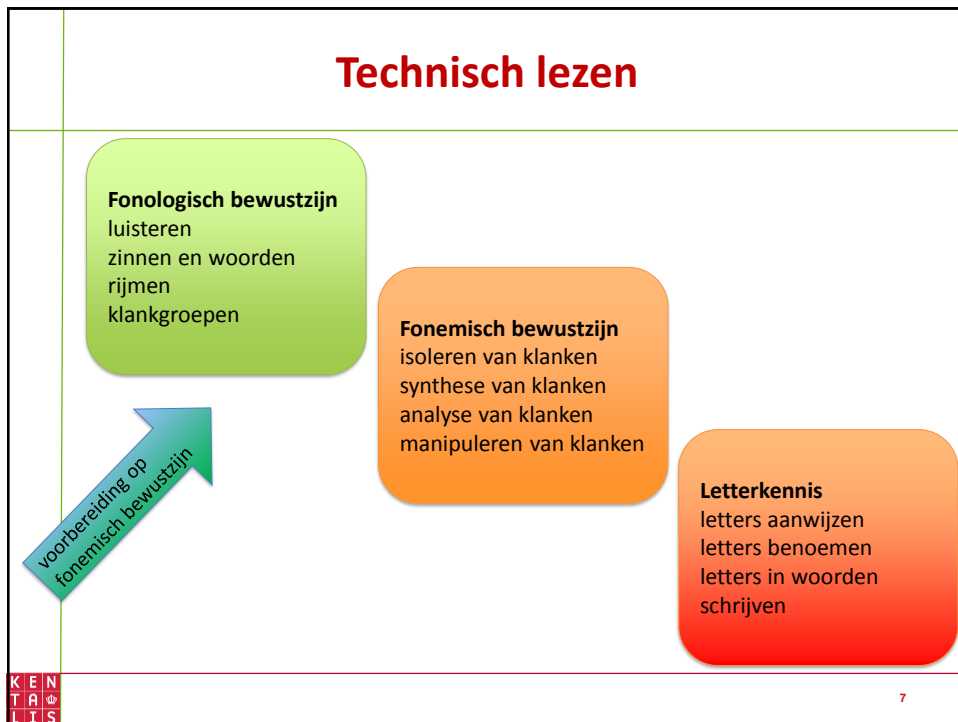
Diagnostiek TOS & technisch lezen/spellen

Problemen met fonologische verwerking en tijdelijke opslag

Nonwoord Repetitie Taak = nazeggen van auditief aangeboden nonsense woorden van 2, 3, 4 en 5 syllaben

joe-feum

fui-seu-woe-sut

7

Fonologisch bewustzijn

Definitie

'Het fonologisch bewustzijn is de vaardigheid om woorden in klankgroepen te verdelen en met klankgroepen woorden te maken.'

Ontwikkeling in 4 stadia
Woord (betekenis) > syllabe > rijmen > klanken

K E N T A I T S
Ingram 1989, Eden 2004

8

8

Opdracht TOS - Fonologie

- 1 Bespreek in tweetallen welke fonologische problemen opvallen bij Luc?
- 2 Wat betekenen de problemen van Luc voor het leren lezen?

K
E
N
T
A
I
S

9

9

Opdracht TOS - Fonologie

Kees taat naar de dierentuin.
 Hij toopt 'n ijsje.
 Hij taat naar te tirast.
 En...en de giraf wil ook een ijsje.
 En taat ie weer tug naar te eh ijscoman en taat ie.
 Dan set ie dat ie die heel lang hewwe.
 En dan taat ie naar de giraf.
 En dat het tie langes.

K
E
N
T
A
I
S

10

10

Opdracht TOS - Fonologie

Kees **ta**at naar de dierentuin.

Hij **to**opt 'n ijsje.

Hij **ta**at naar **te** tirast.

En...en de giraf wil ook een ijsje.

En **ta**at ie weer **tug** naar **te** eh ijscoman en **ta**at ie.

Dan **set** ie dat ie die heel lang **hewwe**.

En dan **ta**at ie naar de giraf.

En dat het **tie** langes.

K
E
N
T
A
L
I
T
S

11

11

Technisch lezen

Fonologisch bewustzijn

luisteren
zinnen en woorden
rijmen
klankgroepen

Fonemisch bewustzijn

isoleren van klanken
synthese van klanken
analyse van klanken
manipuleren van klanken

Letterkennis

letters aanwijzen
letters benoemen
letters in woorden
schrijven

K
E
N
T
A
L
I
T
S

12

12

Fonemisch bewustzijn

Definitie

'Het fonemisch bewustzijn is de vaardigheid om woorden in enkelvoudige klanken te verdelen en vanuit enkelvoudige klanken woorden te maken.'

Het fonemisch bewustzijn is een onderdeel van het fonologisch bewustzijn.

Het fonemisch bewustzijn is de basis voor het alfabetisch principe en het aanvankelijk lezen.

Wat is er nodig bij lezen?

BOOM

Letters verklanken

Klanken in de goede volgorde laten staan

Van klanken een woord maken

Klanken aan woorden in lexicon (syllabe, betekenis) koppelen

Wat is er nodig voor schrijven?

BOOM

Woorden ophalen uit lexicon (syllabe, betekenis)

Woorden kunnen verdelen in klanken

Weten waar in een woord zich een klank bevindt

Klank aan bijbehorende letter plakken

TOS & mentaal lexicon

Het leren van 'nieuwe' woorden wordt bepaald door:

- de waarschijnlijkheid van voorkomen van klanken en syllaben

→ **pa-** komt veel voor in Nederlandse woorden

→ **lu-** komt weinig voor in Nederlandse woorden

Fonotactische
waarschijnlijkheid

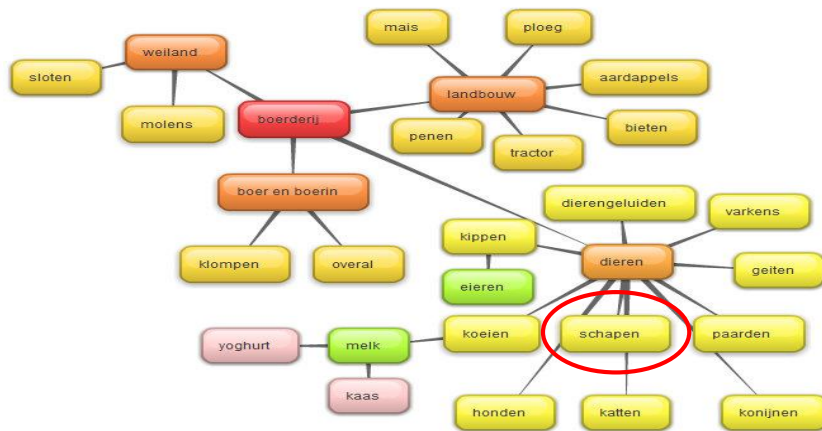
- het aantal buurwoorden zorgt voor het sneller oproepen van een woord

aantal fonologisch
gelijkende woorden die
één klank verschillen

paar
haar
gaar
paal

lus
lui
lu?

TOS & mentaal lexicon

K
E
N
T
A
L
T
S

17

17

Veilig en vlot

jas	jaap	jok	jip	jaap
jan	jaar	jos	jop	joop
pan	sok	deuk	rij	maar
han	rok	reuk	hij	waar
kan	bok	peuk	zij	daar
dan	kok	beuk	wij	haar
jan	jok	jeuk	jij	jaar

15

Kern 5
Kern 6

K
E
N
T
A
L
T
S

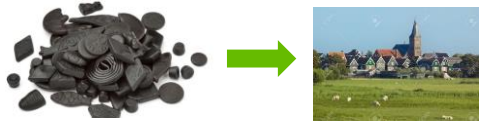
18

18

TOS & Fonemisch bewustzijn

- Vasthouden van opeenvolgende auditieve informatie > klanken

- dropje → dor**p**je (klankvolgorde)
- muts → must (klankomkering)
- paprika → praprika (klankassimilatie)

- Onderscheiden van duur van klanken

- boom of bom

kuwelen

- Voorgezet lezen**

Verklanken van klankclusters blijft moeilijk: *ernstig, tekeningetje*

K
E
N
T
A
L
I
S

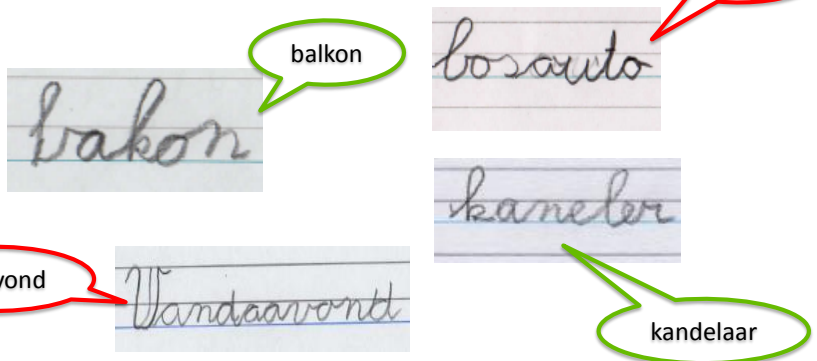
19

19

TOS & Fonemisch bewustzijn

- Verkeerde fonologische opslag leidt tot verkeerde spelling:

- spin → pin
- broek → bloek

K
E
N
T
A
L
I
S

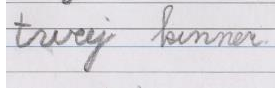
20

20

TOS & Fonemisch bewustzijn

- Waarnemen van (kleine) klankverschillen tussen woorden

twee kin-der-en →

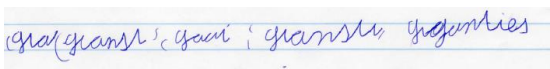

- Waarnemen van syllaben (lettergrepen) binnen een woord

e-ta-la-ge →

gi-gan-tisch →

Technisch lezen

Fonologisch bewustzijn

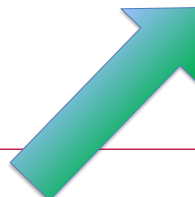
luisteren
zinnen en woorden
rijmen
klankgroepen

Fonemisch bewustzijn

isoleren van klanken
synthese van klanken
analyse van klanken
manipuleren van klanken

Letterkennis

letters aanwijzen
letters benoemen
letters in woorden
schrijven

TOS & Letterkennis

成 = worden
 戍 = wilde hond
 矢 = vijl
 失 = kwijt raken

KEN
TATS

23

TOS & Letterkennis

戍

KEN
TATS

24

TOS & Letterkennis

矢

KEN
TATS

25

TOS & Letterkennis

成

KEN
TATS

26

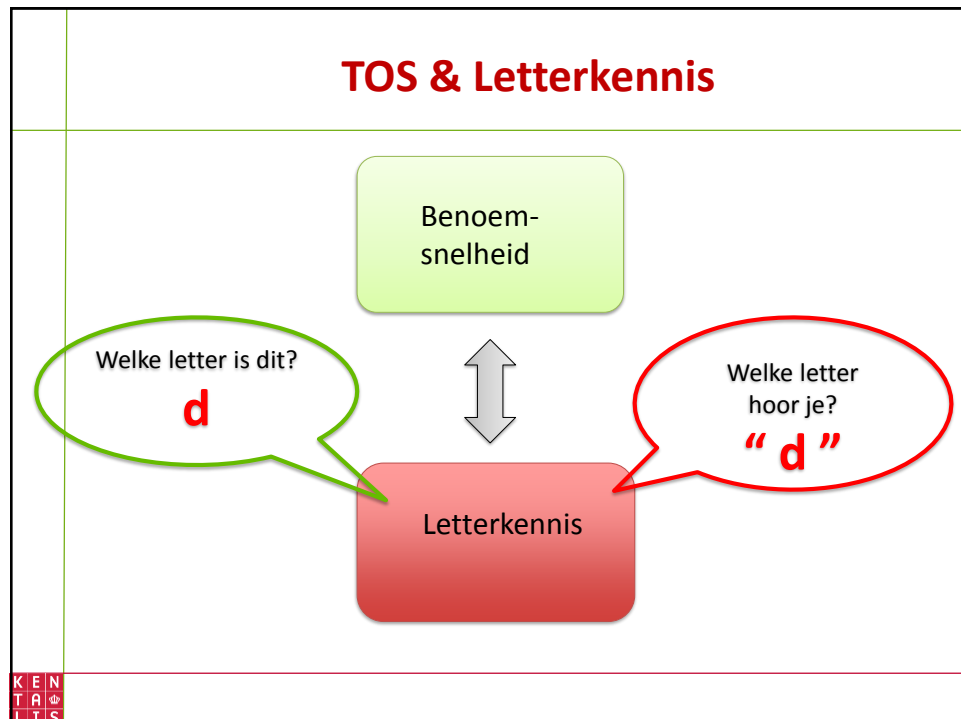
TOS & Letterkennis

失

KEN
TALS

27

TOS & Letterkennis

28

Toets na kern 5

1. Lettertoets

r	t	u	p	aa	d	s	je	h	
uu	z	oo	k	l	e	eu	b	ee	v
m	a	n	i	oe	w	ij	o	j	ou

↓
h

Aantal fout: 5
 Aantal goed traag:
 Aantal goed vlot: 25
 Aantal goed totaal: 25
 Tijd: - in seconden: 1.02

K
E
N
T
A
L
T
S

29

TOS & technisch lezen/spellen

De TOS heeft vaak een negatieve invloed op het leren (technisch en begrijpend) lezen en spellen

Maar bij TOS kan (technisch en begrijpend) lezen en spellen ook de mondelinge taalvaardigheid ondersteunen

K
E
N
T
A
L
T
S

30

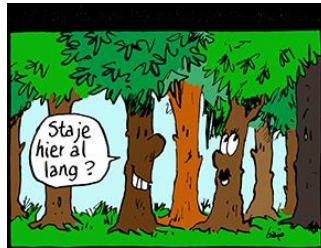
30

TOS & Spellen

- Problemen met toepassen regels voor duur van klanken in woorden:

Enkelvoud *boom* [lange klinker] - Meervoud *bomen*

Enkelvoud *bom* [korte klinker] - Meervoud *bommen*

TOS & Spellen

Problemen met het correct toepassen van de morfologische regels:

→ Een plan...? → twee *planden*, dus auditieve opslag van 'plan' + 'den'

TOS & Spellen

Schrijf bij elk plaatje een zin.
Zo maak je een verhaal.
Geef het verhaal ook een naam.

de schoolrij^sje
de drien kinden
stap^p in de bus in

de kwamⁿ bij de het
strand in

de juf zit op
de strantⁿ en ze kijkt
naar de kindenⁿ

de juf delt de ijs^se
in uit

Opdracht TOS & Spellen

1 Bespreek met degene naast je de volgende fouten:

- kinden
- strant
- delt

2 Wat zou je kunnen oefenen met het kind, zodat het spellen beter gaat?

de schoolrij^sje

de drien kinden stap in de bus in
zo kwam bij de strant in
de juf zit op de stran en
zo kijkt naar de kinden
de juf delt de ijs^se in

Opdracht TOS & Spellen

> **kinden**

morfologisch > kind kent juiste meervoud niet
fonologisch > kind kan meervoudig woord niet analyseren

> **strant**

morfologisch > kind kent juiste meervoud niet
spelling > kent spellingsregel niet

> **delt**

spellingsregel > [ee] met [l] erachter vervormt tot [i]
klankteken koppeling > i wordt geschreven als e

de schoolrijsje

de drien **kinden** stap in de bus in
zo kwam bij de **strant** in de juf zit op de stran en zo kijkt naar de kinderen de juf **delt** de ijsje in

Aanpak is afhankelijk van wat er aan de hand is:
spellingsregels – meervoudsvormen – korte/ lange klanken- analyse meervoudige woorden?

Aanpak van technisch lezen/spellen

Groep 1

intensief werken aan fonologisch bewustzijn

Groep 2

intensief werken aan fonemisch bewustzijn

Groep 3 en hoger

Ook werken aan ontbrekende fonologische vaardigheden

Hardop en stil lezen afwisselen voor betere opslag van klanken, woorden en zinnen

Zoek uit of spellingsproblemen veroorzaakt worden door fonologische problemen

Gebruik woorden die het kind kent

Betekenis van nieuwe woorden goed uitdiepen

Aanpak van technisch lezen/spellen

Investeer
tijd in diagnostiek

Werk samen met de
logopedist

Werk in kleine
groepjes

Betere aansluiting
op hulpvraag

Leer kinderen
hulpmiddelen als
klankgebaren,
mondbeeld en
articulatiepositie
klanken

Visualiseer het
schriftbeeld van
woorden door o.a.
Taal in Blokjes en van
zinnen door Metataal

K
E
N
T
A
L
T
S

Bishop & Snowling 2004, Botting et al. 2006, de Bree et al. 2015, Van der Kleij 2018

37

37

Samenvatting

TOS

Kinderen met TOS
hebben zwakke
fonologische
vaardigheden

Dubbeldiagnose

Zwak fonemisch
bewustzijn (analyse en
synthese) zorgt voor
problemen met technisch
lezen en spellen

K
E
N
T
A
L
T
S

38

Lunch

K
E
N
T
I
S